

HET LEVENSWERK VAN EEN NEDERLANDSE INGENIEUR

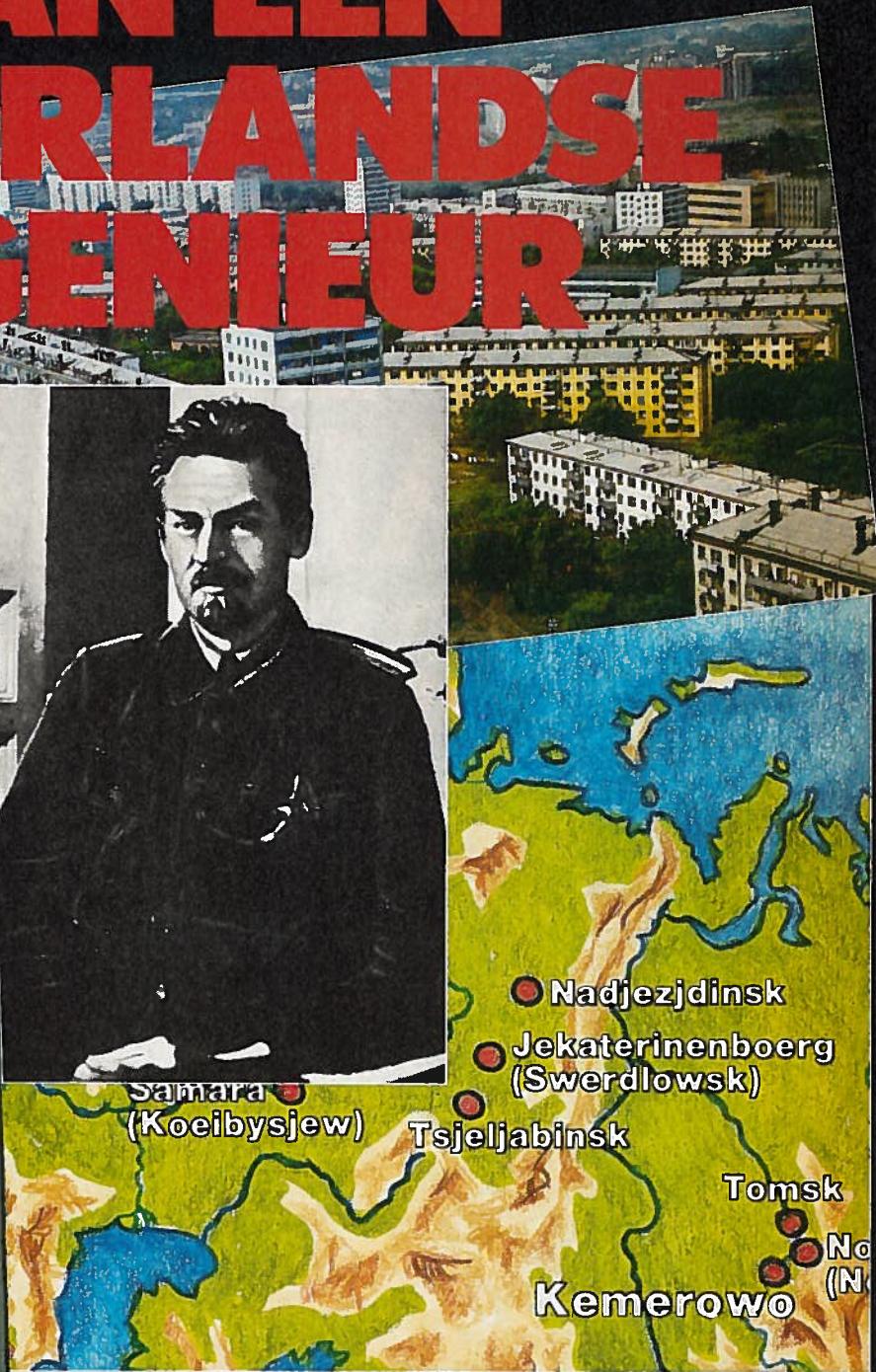
LAND
NEDERLAND

MAART 1987

УЛИЦА НАЗВАНА
ИМЕНЕМ
РУТГЕРСА
СЕБАЛЬДА
ЮСТИНУСА

1879 - 1961 гг.

ГОЛЛАНДСКОГО
КОММУНИСТА,
ПЛАМЕННОГО
ИНТЕРНАЦИОНАЛИСТА,
ОРГАНИЗАТОРА
АВТОНОМНОЙ
ИНДУСТРИАЛЬНОЙ
КОЛОНИИ -
АИК КУЗБАСС.

'Deze straat draagt de naam van Sebald Justinus Rutgers (1879-1961) Hollands communist, internationalist en organisator van de

Bartha Rutgers-Mees, 1902

Het gezin Rutgers, Medan, 1914

Trus en Jan Rutgers zijn eensluidend in hun oordeel over grootheid: een sociaal bewogen man, maar — zoals Trus het formuleert — 'geen man om (als klein kind) bij op schoot te zitten'.

In de in 1967 verschenen biografie van haar vader schrijft ze: 'Niemand in huis kon zichzelf maar voorstellen, dat men zich zou verzetten tegen de wil van het gezinshoofd, dat altijd beheert en gedisciplineerd alles ondergeschikt maakte aan de uitvoering van zijn principes.'

Op zeventienjarige leeftijd schreef Sebald Rutgers zich in aan de Technische Hogeschool te Delft. Henriëtte Roland Holst, Herman Gorter en Frank van der Goes hielden er regelmatig lezingen. Net als de bijeenkomsten in zijn ouderlijk huis, waar Domela Nieuwenhuis een vaste bezoeker was, vormden deze lezingen een inspiratiebron voor zijn politieke denken. In 1900 zou Sebald Rutgers cum laude afstuderen. Hij begon een leven als ingenieur en als lid van de SDAP en trad in dienst van Gemeentewerken Rotterdam. Hij ontwikkelde de eerste brug van gewapend beton en vond de caisson uit. Als deskundige op het gebied van gewapend beton genoot hij internationale bekendheid. In 1908 trad hij toe tot het Koninklijk Instituut van Ingenieurs, als secretaris van de afdeling weg en waterbouw.

Onder invloed van Lenin en de Russische revolutie van 1905 namen de regeringsleidingen binnen de SDAP toe. Tezamen met Wijnkoop, Cetoni en Van Ravesteyn richtte Rutgers een eigen orgaan, *De Tribune*, op. Het riep op tot internationale eenvouding van de arbeiders en tot revolutionaire strijd. Toen Troelstra in 1909 besloot de Tribune op te heffen was dit voor de Wijnkoopgroep het sein zich van de SDAP af te keren en de Sociaal-Democratische Partij (SDP) te stichten — de voorloper van de Communistische Partij Holland (CPH) en later de CPN.

De passagierscontrole herhaalt zich onteelbare malen. Veelal door krijghaftige soldaten. Rutgers en zijn metgezellen raken eraan gevangen en pas worden, leken Rutgers zo penibel dat hij en zijn vrouw besloten hun twee zonen naar Japan te sturen. Van daaruit moesten ze Nederland zien te bereiken. Later kregen ze veel kritiek op deze beslissing. Maar Rutgers is daar later — vlak voor zijn dood — vrij nuchter over: 'Mijn vrouw moest kiezen tussen de kinderen en mij... zij redde ons het leven enkele malen, en de kinderen hadden een prachtige tijd. Het was een hele beschaving.'

Achtentachtig jaar later woont de oudste zoon, Jan Rutgers, aan de Loosdrechtse Plassen. Hij kent geen wrok. 'We waren heel zelfstandig opgevoed en hadden er geen problemen mee. In de reis van onze ouders verdiepten we ons niet. We hadden met hen al heel veel gereisd: Indonesië, China, de Verenigde Staten. Je leert je snel aanpassen. Ik was bovendien nogal optimistisch en de kinderen hadden een blijbaar indruk gemaakt.'

Op 5 augustus kwam Rutgers met zijn vrouw, zijn tolk en zijn secretaris met de trein in Charbin aan. 'Een internationale verzamelplaats van allerlei soorten gespuis, broedplaats van kleine en grote intriges, middelpunt van reactioneeraren en gelukzoekers, wijkplaats voor bandieten en moordenaars,' zou Rutgers later zeggen. Maar die typering gold niet slechts Charbin. Vele plaatsen langs de Transsiberische spoorweg konden er aanspraak op maken.

Het eerste front beyond zich bij Manzjoesjia, de westelijke grensplaats van het voormalige Manzjoesjrie. Een treinverbinding was er niet meer. Met behulp van paard en wagen werden de linies omzield. Rutgers in zijn feuilleton: 'Nooit zullen we vergert, hoe plotseling achter een heuvel een vrachtauto odropde, met een rode vlag voorop en een aantal zingende soldaten. We voelden allen een hevige emotie, toen we effectievere methode om zijn medemensen te helpen, zo dacht hij. En al snel maakte hij naam met studies over gebortenregeling en huwelijkshygiëne. Later zou de *Rutgersstichting* naar hem vernoemd worden.'

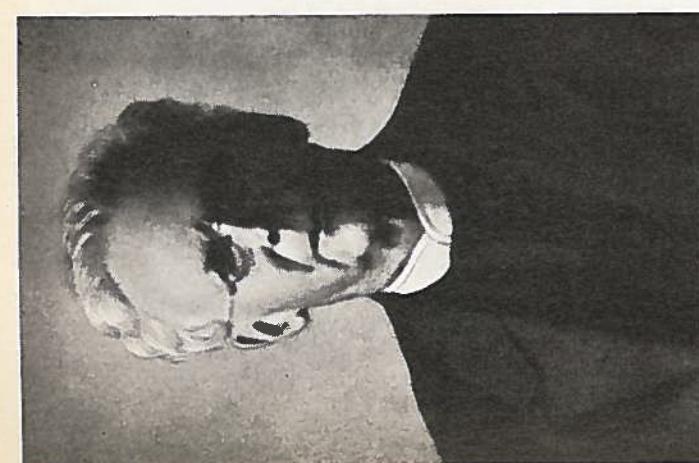
Het was een merkwaardige ervaring op die zonnige namiddag in juli 1918. De Nederlandse communist *Sebald Justinus Rutgers* (1879-1961) zette die dag, vergezeld van vrouw *Bartha en zijn kinderen Jan (14 jaar) en Wim (12 jaar)*, voor het eerst in zijn leven voet op Russische bodem. Hij was vastbesloten de revolutie tegemoet te reizen en zijn leven in dienst daarvan te stellen.

Wladivostok, de plaats waar de Rutgersen voet aan wal zetten, stond bol van de geruchten. Daar was ook alle reden voor. Er was ter plekke niet meer bekend dan dat in Siberië een burgeroorlog woedde met verschillende, sterk wisselende fronten. Tienduizenden Tsjechoslowaken, gesteund door Engelsen, Fransen en Amerikanen, maar vooral Japanners, namen het samen met de Witten op tegen de bolsjewieken.

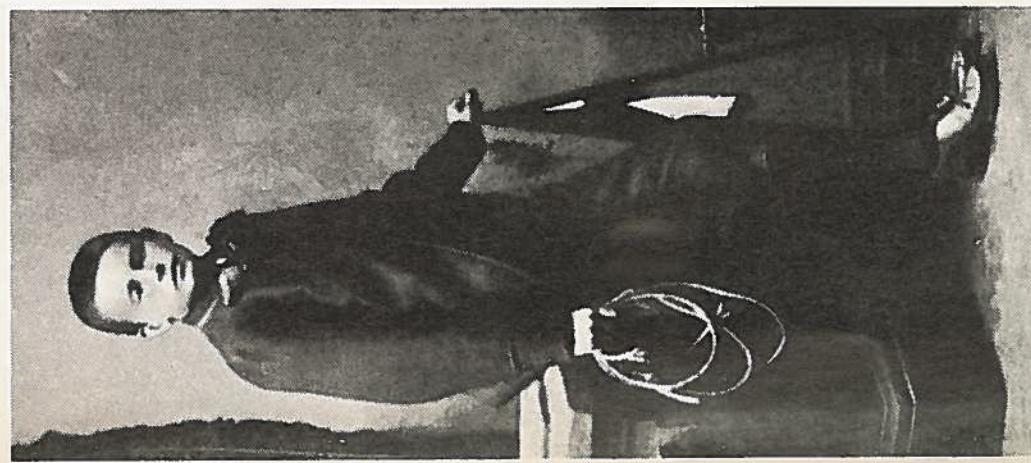
Wladivostok vertoonde alle kenmerken van een stad in oorlog: gebrek aan voedsel en woonruimte, vluchtelingen. De eerste nacht sliep het gezin in de wachtkamer van het station, de tweede in een kelder, en, nadat deze ondergelopen was door een hevige onweersbui, een hotelletje. Rutgers loerde op een kans *Wladivostok* uit te kopen. Later weet hij zich te herinneren: 'We gingen in de fluistercampagne dat er een trein ging naar *Mantsjoesjrie*. Om daar in te komen hadden we verschrikkelijk veel vergunningen. Van de Sovjets, de Tsjecho-Slowaken, de Japanners en de Engelsen. Het stempel van het hoofdcommando van het Tsjechische leger heeft ons een paar maal het leven gered.'

De omstandigheden waaronder gereisd moesten worden, leken Rutgers zo penibel dat hij en zijn vrouw besloten hun twee zonen naar Japan te sturen. Van daaruit moesten ze Nederland zien te bereiken. Later kregen ze veel kritiek op deze beslissing. Maar Rutgers is daar later — vlak voor zijn dood — vrij nuchter over: 'Mijn vrouw moest kiezen tussen de kinderen en mij... zij redde ons het leven enkele malen, en de kinderen hadden een prachtige tijd. Het was een hele beschaving.'

Achtentachtig jaar later woont de oudste zoon, Jan Rutgers, aan de Loosdrechtse Plassen. Hij kent geen wrok. 'We waren heel zelfstandig opgevoed en hadden er geen problemen mee. In de reis van onze ouders verdiepten we ons niet. We hadden met hen al heel veel gereisd: Indonesië, China, de Verenigde Staten. Je leert je snel aanpassen. Ik was bovendien nogal optimistisch en de kinderen zouden hun weg wel vinden. Mijn ouders waren echte idealisten. Ze waren zo vervuld van het socialistische ideaal dat ze hun leven daaraan wilden geven. Ik heb dat nooit kwalijk genomen, ook nu nog niet.'

Dr. Jan Rutgers, de vader van Sebald Rutgers

Sebald Rutgers op twaalfjarige leeftijd

nu alles wat zo ver af en sprookjesachtig onreel had geleken vaster vormen te zien aannemen. Telkens werden in de krant nieuwe namen ontdekt van vrienden en kennissen, die een rol in het nieuwe Rusland speelden. Niet weinigen daarvan waren ons of onze vrienden nog uit Amerika bekend. Barthaa en mij deed het vooral genoegen onze vriend Rosin uit Boston vermeld te zien als lid van het presidium van de Centrale Sovjet en het was ook een verrassing reeds in het eerste nummer een feuilleton van onze landgenote Roland Holst te ontdekken.'

Brandend van ongeduld werd de reis per trein vervolgden en op 23 september rolde de trein het Jaroslavl-station te Moskou binnen.

Moskou 1918, de zomer na de kerramp van Tsjernobyl. We maken kennis met de tolk die ons de komende drie weken zal begeleiden. Van oude communisten in Nederland hebben we gehoord dat Rutgers een paar jaar voor zijn dood zijn reisverhaal verteld heeft aan een groep jonge communisten. Daar zou een bandopname van zijn die in het Marx-Engels Instituut te Moskou ligt. We vragen het onze tolk. We krijgen geen toegang tot het instituut, maar hij zal ervoor zorgen dat we de banden kunnen lenen. Niet lang daarna kunnen we de banden in ontvangst nemen.

Rutgers heeft vele brieven en artikelen geschreven. Een autobiografie is hij nooit toegekomen. Zijn dochter Truus schreef samen met haar man Karl Trincher een biografie over het leven van haar vader. Dit boek, dat meer weg heeft van een hagiografie, werd in 1967 in de Sovjetunie uitgegeven. Het verscheen in een oplage van 80.000 exemplaren in de serie 'Helden van de Sovjetunie' en is uitverkocht..

ters en hun zoon in het nabijgelegen Jekaterinenburg, het huidige Sverdlovsk, gevangen stonden, hadden de koninklijke familie tot onstyd van de wereldopinie op 16 juli 1918 geëxecuteerd. Aanvankelijk waren ze van plan de familie in het openbaar in Moskou te berechten, maar door een snelle, plotseling optmars van de contrarevolutionairen koos men het zekere voor het onzekere. Hun lijken werden naar een mijnschacht gebracht en verbrand om te voorkomen dat bijgelovige contrarevolutionairen de beenderen als reliekje zouden gebruiken.

Tsjeljabinsk maakte een chaotische indruk op Rutgers. 'Bovendien,' zo schrijft Rutgers later, 'is het niet zo gemakkelijk te achterhalen welke autoriteit eigenlijk voldoende bevoegdheid bezat om een vergunning voor verdere doortocht te geven. Hun civiele bestuur verwees ons naar de militaire commandant, en omgekeerd, en onder de talrijke aanwezige missies van de Entente, scheen geen orgaan te bestaan, dat een beslissende leiding gaf.' Het maakte de stad ook uitermate onveilig voor Rutgers omdat in het geheel niet duidelijk was welke legitimatiepapieren geldig waren. Na ternauwernood aan een arrestatie ontsnapt te zijn werd na tien dagen eindelijk een vergunning voor de doortocht afgewezen. Per boot via de Wolga en vervolgens ondergedoken op een boerenkar bereikte hij het station Koeznetsj, dat in handen was van de Roode leger, dat de schoot van de eerste aanval hij wilde verliezen. Hoewel het gezelschap regelmatig de achterdocht wekte van medepassagiers en autoriteiten verliet de reis min of meer voorspoedig. Op zondagochtend 26 augustus 1918 liep de trein Tsjeljabinsk, in de Oeral, binnnen. De stad was in handen van de contra-revolutionairen, in het bijzonder de Tsjechen. Ze hadden de macht sinds ruim een maand in handen. De bolsjewieken die tsaardochter Nicolas II, keizerin Alexandra, hun vier dochters en hun zoon in het nabijgelegen Jekaterinenburg, het huidige Sverdlovsk, gevangen stonden, hadden de koninklijke familie tot onstyd van de wereldopinie op 16 juli 1918 geëxecuteerd. Aanvankelijk waren ze van plan de familie in het openbaar in Moskou te berechten, maar door een snelle, plotseling optmars van de contrarevolutionairen koos men het zekere voor het onzekere. Hun lijken werden naar een mijnschacht gebracht en verbrand om te voorkomen dat bijgelovige contrarevolutionairen de beenderen als reliekje zouden gebruiken.

pen en officieren zagen zich genoodzaakt naar het oosten te trekken, via de Transsiberische spoorweg. Een incident in Tsjeljabinsk in de Oeral, waar de Tsjechen in conflict raakten met een groep Oostenrijkse en Hongaarse overheersers, deed vangenen, hun voormalige overheersers, deed tegen de Roeden kiezen. Het was het begin van het historische treurspel van vergissingen dat Siberië tot een gekkenhuis maakte.

Rutgers besloot zijn verdere lot rustig af te wachten. Hij hield zich op de been in de overweging: we zijn op weg naar Moskou en zullen alleen teruggaan wanneer we daartoe absoluut gedwongen worden.

'Toen we met uitzondering van Barthaa, die in het hotel bleef, de volgende morgen vroeg nog eens naar het station gingen, vonden we daar een ongewone bedrijvigheid. Een aantal militaire treinen stond voor vertrek gereed, en daartussen lag een groot aantal Rood-Gardisten in gevechtsorde. Daar we gewoon waren het emplacement dwars over te steken en Rood-Gardisten voor ons volstrekt geen verschrikking hadden, bewogen we ons in alle gemoedrust door wat later bleek te zijn de achterhoede van het Rode leger, dat de schoot van de eerste aanval op moest vangen. Onze verschijning wekte onder dergelijke omstandigheden, begrijpelijk kerwize, de grootst mogelijke achterdocht, en we werden dan ook direct gearresteerd, waarbij executie ter plekke de enige oplossing scheen. Tot ons geluk had Michelson het voorlopige papierje van de militaire commandant bij zich en hadden we te doen met iemand die, ondanks de zenuwachtige spanning, zijn bezinning niet

kwijt was. Deze liet ons onder geleide naar de uitgang van het station brengen. Daar stonden we op een schijdwacht, die de meest strikte orde had, niemand, wie dan ook, door te laten.'

Rutgers voelde zich niet meer op zijn gemak in de stad. De eigenares van het hotel was contrarevolutionair en leek hem gezien de omstandigheden weinig betrouwbaar. Bovendien bevonden de foto's van het viertal zich op het hoofdkwartier van de Roden, dat nu echter in handen was van de contra-revolutionairen.

Dank zij een grote dosis geluk verwierf Rutgers en de zijnen zich een plaats op een van de weinige treinen met Irkoetsk als bestemming. De strijd had zijn sporen achtergelaten. Emplacemmenten waren vernield en de tunnels langs het Baikalmeer waren slechts provisorisch hersteld.

Rutgers vond het jammer dat hij Irkoetsk niet kon bezóken, maar toen hij op het station aankwam bleek een volgende trein dwars over te steken en de volgende trein westwaarts al klaar te staan en hij wilde geen tijd verliezen. Hoewel het gezelschap regelmatig de achterdocht wekte van medepassagiers en autoriteiten verliet de reis min of meer voorspoedig. Op zondagochtend 26 augustus 1918 liep de trein Tsjeljabinsk, in de Oeral, binnnen. De stad was in handen van de contra-revolutionairen, in het bijzonder de Tsjechen. Ze hadden de macht sinds ruim een maand in handen. De bolsjewieken die tsaardochter Nicolas II, keizerin Alexandra, hun vier dochters en hun zoon in het nabijgelegen Jekaterinenburg, het huidige Sverdlovsk, gevangen stonden, hadden de koninklijke familie tot onstyd van de wereldopinie op 16 juli 1918 geëxecuteerd. Aanvankelijk waren ze van plan de familie in het openbaar in Moskou te berechten, maar door een snelle, plotseling optmars van de contrarevolutionairen koos men het zekere voor het onzekere. Hun lijken werden naar een mijnschacht gebracht en verbrand om te voorkomen dat bijgelovige contrarevolutionairen de beenderen als reliekje zouden gebruiken.

DE SNELSTE EN MEEST KOMFORTABELE OVERTOCHTEN NAAR UW VAKANTIE IN ZWEDEN EN NOORWEGEN.

Het gezin Rutgers, Amersfoort, 1926

Wijk in Kemerovo

In maart 1919 woont Rutgers het eerste congres van de Komintern bij, als vertegenwoordiger van de CPH én van de linkse vleugel van de Socialistische Partij van Amerika. Tegen het eind van het congres wordt hij ernstig ziek, zo ernstig dat voor zijn leven wordt gevreesd. In de Nederlandse pers verschijnt zelfs — tot grote schrik van Barthaa — een overlijdensbericht, maar na een langdurig verblijf in een sanatorium herstelt hij weer.

De militaire situatie is op dat moment penibel voor de bolsjewieken. De contrarevoluutie in Letland heeft gezegd, Rusland is ingesloten door een blokkade en vanuit het zuiden dringt het leger van generaal Denikin op. Het is al gevorderd tot aan Tsjela, vlak bij Moskou. Het leger van generaal Joffeenski drift de bolsjewieken van Petrograd in het nauw. De verbindingen met het westen zijn totaal verbroken. Rutgers wordt door Lenin gevraagd dat bureau in Amsterdam van de grond te helpen. 'Midden in de nacht werd ik bij Lenin ontboden. Hij stond met het front in telefonisch contact, want Moskou werd direct bedreigd. Maar hij bleef vrolijk zoals altijd. Dat was onvergetelijk.' In die nacht van 14 oktober 1919 krijgt Rutgers een brief van Lenin mee voor de 'buitenlandse kameraden': 'Waarde vrienden. Ik zend jullie mijn oprechte groeten. Wij bevinden ons in een moeilijke situatie door de aanval van vijanden. Wij getroosten ons de grootste inspanningen. De communistische beweging groeit in alle landen opmerkelijk. Het Sovjet-systeem is overal voor de arbeidersmassa's een praktisch parool geworden. Dit is een enorme stap vooruit van wereldhistorische betekenis. De overwinning van de internationale proletarische revolutie is ondanks alles onvermijdelijk.'

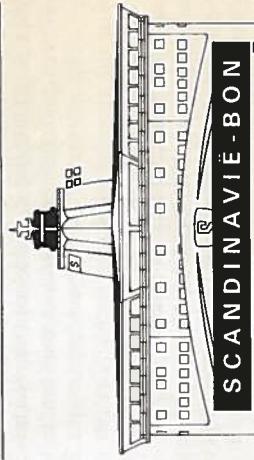
Rutgers reist naar Nederland. Evenals zijn vrouw, een halfjaar eerder, wordt hij aan de Nederlandse-Duitse grens gearresteerd. Praten IJsselstein: 'Word onwettig aan de grens vastgehouden. Vraag onmiddellijk ingrijpen'. Spoorweg wordt hij vrijgelaten en voor het eerst sinds lange tijd ziet hij zijn familie terug. Zijn twee zonen Jan en Wim waren op eigen houtje van Japan naar Nederland gereisd. Dochter Trius zou pas in 1920 in Nederland terugkeren.

Begin januari 1919 vertrekt Rutgers naar de

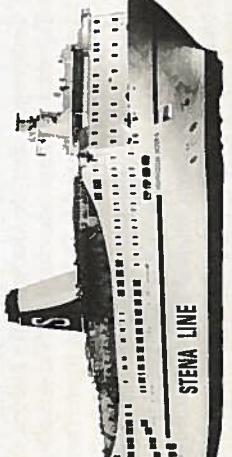
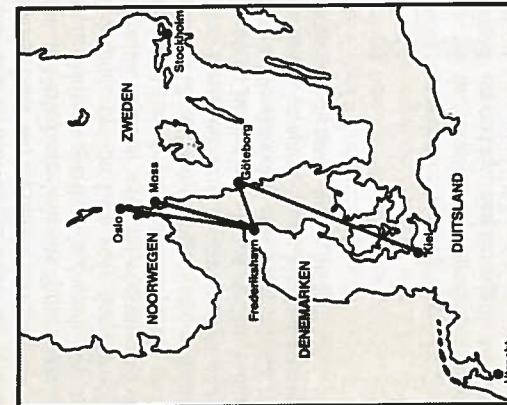
SCANDINAVIË - BON

Frederikshavn-Göteborg retour auto + alle inzittenden* va. fl. 120,- totaal
Frederikshavn-Moss retour auto + alle inzittenden* va. fl. 300,- totaal
Frederikshavn-Oslo retour auto + alle inzittenden* va. fl. 390,- totaal
Kiel-Göteborg retour auto + alle inzittenden* va. fl. 488,- totaal
*max. 6 personen

Ja, wij ontvangen graag meer informatie over
☐ Veerdiensten naar Zweden en Noorwegen
☐ Autovakanties in Zweden en Noorwegen
Naam: _____
Adres: _____
Postcode: _____
Plaats: _____

VN-SLB7-11
Stuur deze bon in een ongefrankeerde envelop aan
Stena Line, Antwoordnummer 3027-3.3000 NV Rotterdam.

Stena Line
onze gastvrijheid kent geen grenzen

Begin uw vakantie goed met één van de overtochten van Stena Line. Wij brengen u snel, voordelig en komfortabel naar de meest centrale havens in Scandinavië.

Niet alleen voor de overtochten kunt u op ons rekenen, maar ook voor de mooiste bungalows, de gezelligste hotels en de beste campings.

Zorg dus dat u snel onze brochure krijgt. De Stena Line gidsen kunt u ook afhalen bij uw reisbüro of Rabobank. Bellen kan ook: 010-4511511.

Het station van Kemerovo, 1986

Het gezin Rutgers voor hun buitenhuis in de buurt van Moskou, 1938

van de NEP aan buitenlandse kapitalisten verleend zou kunnen worden. 'Ben gebied niet zo'n enorme berekenis voor de verdere ontwikkeling van de industrie mag niet in handen valen van onze klassevijanden.'

Lenin antwoordde dat hij het plan op alle mogelijke manieren zou steunen als Rutgers en de zijnen een ontwerp-besluit ter goedkeuring aan de STO (Raad van Arbeit en Verdaging, het hogere regeringsorgaan in de eerste jaren na de revolutie) zouden voorleggen.

Op 22 juni 1921 erkende de STO de wenselijkheid van het plan en besloot een onderzoeks-expeditie op pad te sturen. Een week later vertrok de expeditie onder leiding van Rutgers, vergezeld van zijn secretaresse Bronka Kornblit, een Poolse communiste. Rutgers had haar kort daarvoor in Italië leren kennen. Kornblit gaf de Russen daar een spoedcursus Russisch. De reis verliep allesbehalve voorspoedig. Het platteland was nog uitermate onrustig en werd onveilig gemaakt door diverse roversbenden. Met vertraging kwam de trein in Novonikolaevsk, het huidige Novosibirsk aan. De rest van de reis werd te paard en te voet afgelegd. Als vestigingsplaats voor de onderneming koos Rutgers uiteindelijk voor Kemerovo, een kleine nederzetting aan de rivier de Tom, met in aanbouw zijdij mijnen en gunstige vervoersmogelijkheden voor de kolen.

Op 16 september was Rutgers terug in Moskou en bracht verslag uit aan de STO. Hij stelt voor om 12.000 hectare land aan een reeks van ondernemingen ter beschikking te stellen, waarvan een volledig economisch gebiel geschapen kan worden. Verder wil hij 300.000 dollar voor het opzetten van de ondernemingen, voor de aanschaf van machines. Verder levensmiddelen voor de kolonisten en boomstammen voor de bouw van hun huizen.

Verschillen van mening tussen de initiatiefnemers en de trage besluitvorming van de STO waren er de oorzaak van dat de beslissing enige tijd op zich liet wachten. Diverse keren moest de ongeduldige Rutgers door Lenin gehalmeerd worden. Lenin had waardering voor het initiatief vanwege de internationale politieke betrekkingen. Het zou de sympathie voor de Sovjetrepubliek proageren en van economische betekenis zijn. Maar hij had ook de nodige sceptis. In een brief aan het politbureau schreef Lenin: 'Ik stel voor vooraf een besluit te nemen in het Centraal Comité; het is een politiek vraagstuk. En het politbureau moet erin gemengd worden, er is immers een uitgave in goudroebels mee gemoed... Het is een moeilijk vraagstuk.

Voor als de Amerikanen hun beloften nakomen, dan is het nut enorm. Dan zijn de zeshonderdduizend goudroebels goed besteed. Tegen: zullen zij hun beloften nakomen? Haywood is meer anarchist, meer sentimenteel dan zakelijk. Rutgers neigt wel eens naar ultralinkse standpunten. Calvert spreekt te veel. Wij hebben absoluut geen zakelijke garanties. Enthousiaste mensen zullen in een sfeer van werkloosheid een groep "avonturiers" bij elkaar zoeken, en het eindigt met ruzie. En dan verliezen we een deel van de door ons weggegeven goudroebels.'

De eerste kolonisten vertrokken in de lente van 1922. Het waren merendeels Amerikanen, onderweg voegden zich Duitsers, Finnen en Nederlanders bij het gezelschap. Ze waren enthousiast en vol goede hoop, maar de tegenstanders waren verre van ideaal. Lange wachttijden, dysenterie en tyfus, de aanblik van hongerende mensen op de stations, bedelende kinderen en een spoor van vernieling als gevolg van de nog maar nauwelijks beëindigde oorlog. De revolutionaire geest onder de reizigers was er niet minder om. Er werden treinvergaderingen gehouden en een treinbestuur gekozen. Vogels overleden) schreef een autobiografische roman over haar Siberische verblijf, *Een bezige vrijheid*. Over de reis schreef ze: 'De laatste banden met mijn bourgeoisverleden zijn nu definitief door-

dese commissie onder voorzitterschap van Trotski, was zoals veel communisten teleurgesteld over de nieuwe koers. Als zij in Moskou Rutgers tegen het lijf loopt vraagt ze hem hoe het gaat. 'Slecht is zijn antwoord, de geest is dood' (uit: *Her vuur brandde voor*). Roland Holst keerde ontgoedeld en vertrouwd terug. Kon ze zich als eerlijk communiste nog achter deze politiek scharen, zo vroeg ze zich af? Maar zolang ze zich de woorden van Rutgers, die eens had gezegd dat de Komintern de wereldgemeenschap der verdrukten was, herinnerde, voelde ze zich niet vrij om de communistische beweging de rug toe te keren.

Rutgers was weliswaar tetergesteld, maar verloor het uiteindelijke doel zeker niet uit het oog. Tijdens het congres van de Komintern ontmoette hij de Amerikanen Haywood en Calvert, voormanen van de Industrial Workers of the World (IWW). Aan hen legde hij een plan voor om met behulp van buitenlandse socialisten een onderneming te stichten in Siberië. Ze waren enthousiast. Op 12 juni schreven ze een brief aan Lenin met het plan 'tot het stichten van industriële arbeiderskolonies van buitenlandse arbeiders en specialisten uit industriel hoogontwikkelde landen'. Ze stelden voor een onderzoeks-expeditie te laten vertrekken naar het Kozemsk Basin, kortweg Kozbas genoemd. Daar had een Frans-Belgische maatschappij, de NV Kopirkoez, tot de revolutie uitbraak een concessie gehad tot de exploitatie van mijnen. De mijnbouw zou hier relatief gemakkelijk tot ontwikkeling gebracht kunnen worden zodat in ieder geval de treinen van de Transsiberische spoorweg weer konden rijden.

In zijn herinneringen schreef Sebald Rutgers: 'Voor mij was Lenins brochure een beslissende les, die ik mij op alle mogelijke manieren mocht eigen te maken.' In datzelfde jaar overleed Domela Nieuwenhuis. Rutgers was op de door tienduizenden bijgewoonde begrafenissen aanwezig. Hij was ver-

antwoordelijk voor de krans die de baar sierde: 'Den makker, die de massa's uit de doffe slaap wekte'.

In de zomer van 1921 verbleef Rutgers weer in Moskou. De interventie was afgeslagen en de oorlog ten einde, maar het land stond ecologisch aan de rand van de afgrond. De lokale productie stagneerde en het transport was een ramp. Textiel- en metaalfabrieken hadden een schijnend rekort aan grondstoffen. De landbouw produceerde nog geen fractie van voorheen. Er heerde honger.

Dat was de reden dat de Nieuwe Economische Politiek (NEP) door de rechtervleugel van de communistische partij, met Lenin, Trotski en Boecharin als belangrijkste vertegenwoordigers, was afgerekondigd. De hoop om op korte termijn de communistische staatshuishouding in te voeren was opgegeven.

Om de economische bedrijvigheid te stimuleren werd de handel weer toegestaan, werden aan buitenlandse ondernemingen concessies verleend en mochten de boeren wat eigen vee houden en een deel van de oogst op de vrije markt verkopen. Particuliere ondernemingen mochten weer opgericht worden, en voor publieke diensten, zoals spoorwegen, post, telegrafie, water, gas en elektriciteit moest weer betaald worden. De NEP zou uiteindelijk tot oktober 1929 duren; daarna werd de 'planhuishouding' ingevoerd.

De Russische bevolking moest op deze koers wijziging voorbereid worden. Een politieke commissie — voortgekomen uit het derde congres van de Komintern dat in 1921 gehouden werd — had tot taak gekregen door middel van propaganda dit nieuwe beleid te verklaren voor het volk.

Henriëtte Roland Holst, die deel uitmaakte van

Één van de taken van het inmiddels opgerichte 'Amsterdam Bureau', waarvan Rutgers algemeen secretaris werd, was het voorbereiden van het tweede congres van de Komintern. Maar als door de ledenvan het bureau gesproken wordt over de wijze van propagandavordering, ter ondersteuning van de Sovjetunie, blijkt de diversiteit van politieke inzichten. Van Ravesteyn ontleedde een revolutie in de hoogontwikkelde Europese landen als onmogelijk. Gorter en Pannenkoek beschouwden de Oktoberrevolutie als een historisch onrijp experiment. Slechts Winkoop en Rutgers stonden pal achter het Russische voorbeeld. De samenwerking werd door de verschillende politieke inzichten zo goed als onmogelijk, maar toch vond er in het voorjaar van 1920 een voorbereidende internationale conferentie plaats, in het geheim. Veel gedelegeerde bereikten het conferentieoog niet. Ze werden bij de grens teruggestuurd. De conferentie verliep in een sfeer van verdachtmakingen. De moties die door de conferentie werden aanvaard wezen communisticke participatie in de parlementaire democratie en de vakbeweging af. Lenin zal deze 'linkse afwijkingen' veroordelen in zijn werk *De linksestroming, een kinderziekte van het comunisme*.

In zijn herinneringen schreef Sebald Rutgers: 'Voor mij was Lenins brochure een beslissende les, die ik mij op alle mogelijke manieren mocht eigen te maken.' In datzelfde jaar overleed Domela Nieuwenhuis. Rutgers was op de door tienduizenden bijgewoonde begrafenissen aanwezig. Hij was verantwoordelijk voor de krans die de baar sierde: 'Den makker, die de massa's uit de doffe slaap wekte'.

In de zomer van 1921 verbleef Rutgers weer in Moskou. De interventie was afgeslagen en de oorlog ten einde, maar het land stond ecologisch aan de rand van de afgrond. De lokale productie stagneerde en het transport was een ramp. Textiel- en metaalfabrieken hadden een schijnend rekort aan grondstoffen. De landbouw produceerde nog geen fractie van voorheen. Er heerde honger.

Dat was de reden dat de Nieuwe Economische Politiek (NEP) door de rechtervleugel van de communistische partij, met Lenin, Trotski en Boecharin als belangrijkste vertegenwoordigers, was afgerekondigd. De hoop om op korte termijn de communistische staatshuishouding in te voeren was opgegeven.

Om de economische bedrijvigheid te stimuleren werd de handel weer toegestaan, werden aan buitenlandse ondernemingen concessies verleend en mochten de boeren wat eigen vee houden en een deel van de oogst op de vrije markt verkopen. Particuliere ondernemingen mochten weer opgericht worden, en voor publieke diensten, zoals spoorwegen, post, telegrafie, water, gas en elektriciteit moest weer betaald worden. De NEP zou uiteindelijk tot oktober 1929 duren; daarna werd de 'planhuishouding' ingevoerd.

De Russische bevolking moest op deze koers wijziging voorbereid worden. Een politieke commissie — voortgekomen uit het derde congres van de Komintern dat in 1921 gehouden werd — had tot taak gekregen door middel van propaganda dit nieuwe beleid te verklaren voor het volk.

Henriëtte Roland Holst, die deel uitmaakte van

Reis van Sebald en Barthé Reis van Sebald, oktober 1919

In datzelfde jaar overleed Domela Nieuwenhuis. Rutgers was op de door tienduizenden bijgewoonde begrafenissen aanwezig. Hij was verantwoordelijk voor de krans die de baar sierde: 'Den makker, die de massa's uit de doffe slaap wekte'.

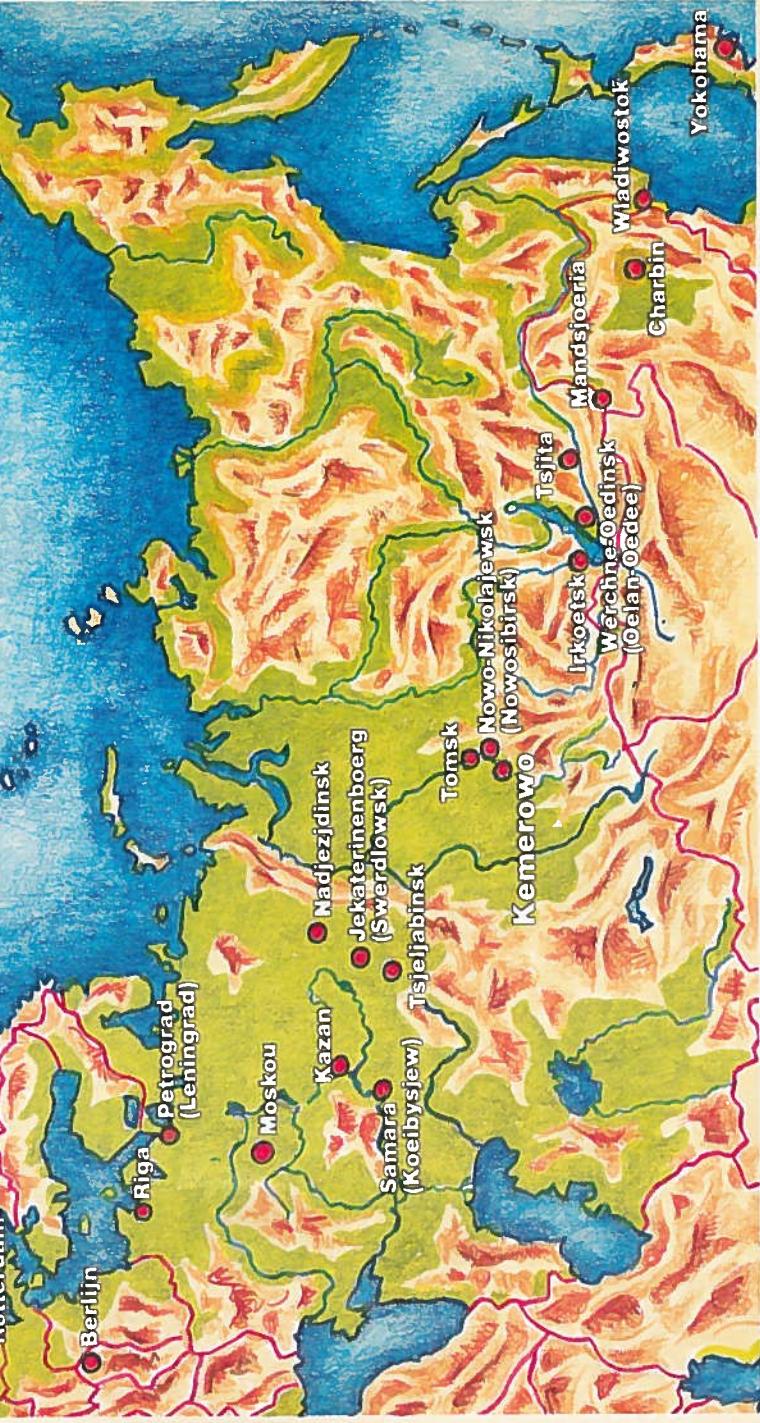
In de zomer van 1921 verbleef Rutgers weer in Moskou. De interventie was afgeslagen en de oorlog ten einde, maar het land stond ecologisch aan de rand van de afgrond. De lokale productie stagneerde en het transport was een ramp. Textiel- en metaalfabrieken hadden een schijnend rekort aan grondstoffen. De landbouw produceerde nog geen fractie van voorheen. Er heerde honger.

Dat was de reden dat de Nieuwe Economische Politiek (NEP) door de rechtervleugel van de communistische partij, met Lenin, Trotski en Boecharin als belangrijkste vertegenwoordigers, was afgerekondigd. De hoop om op korte termijn de communistische staatshuishouding in te voeren was opgegeven.

Om de economische bedrijvigheid te stimuleren werd de handel weer toegestaan, werden aan buitenlandse ondernemingen concessies verleend en mochten de boeren wat eigen vee houden en een deel van de oogst op de vrije markt verkopen. Particuliere ondernemingen mochten weer opgericht worden, en voor publieke diensten, zoals spoorwegen, post, telegrafie, water, gas en elektriciteit moest weer betaald worden. De NEP zou uiteindelijk tot oktober 1929 duren; daarna werd de 'planhuishouding' ingevoerd.

De Russische bevolking moest op deze koers wijziging voorbereid worden. Een politieke commissie — voortgekomen uit het derde congres van de Komintern dat in 1921 gehouden werd — had tot taak gekregen door middel van propaganda dit nieuwe beleid te verklaren voor het volk.

Henriëtte Roland Holst, die deel uitmaakte van

En bejaardentehuis in Arnhem. In een muur volle, maar sfeervolle recreatiezaal wordt druk gebingood. *Dik Dikken*, één van de bewoners, voormalig ingenieur en kolonist, en persoonlijk door Rutgers geworden in Delft, schiet regelmatig in de lach als hij in het bijzijn van zijn vrouw, eveneens ex-knecht, met ons over de Koezbas praat. 'Kijk,' zegt hij, 'dat zijn al die Hollandse gekken, en toont ons een foto met een boot gezelschap kolonisten. *'Navy mir postoi'*, we bouwden een nieuwe wereld, samen met de Russen. Maar je moet ze wel aan het werk houden, ze hadden niet dat westerse tempo. Het zijn ontzettend harrelijke mensen, maar werken...' Dik Dikker werd als scheikundig ingenieur hoofd van de chemische afdeling van een fabriek die chemische bijproducten zou vervaardigen. Zijn vrouw, Ko Krop, werd te werk gesteld in het plaatselijke ziekenhuis. 'Wat ik akelig vond, was dat ik lid moest worden van een valvereniging. Je moet steeds naar vergaderingen. Maar als ik dan zei dat ik geen Russisch sprak, mocht ik weer naar huis. Ik wilde daden zien.'

Op een plein in het centrum van Kemerovo staat een standbeeld van *Nikhael Volkov*. Op zoek naar ijzererst ontdekte hij in 1721 kolen, die in het begin door middel van 'dagbouw' door plaatselijke boeren gewonnen werden. Aan het eind van de vorige eeuw werd de mijnbouw met moderne technieken ter hand genomen. In 1907 werd op de hoge rechteroever van de Tom de eerste mijn geopend. Daar streden de kolonisten in 1922 neer.

Sinds 1703 bepaalde de familie *Sjtsjeglov* de moeres midwege tussen Tomsk en Koeznetzk ('smid'). Zo ontstond *Sjtsjeglokska*, een oord van pelshangers, kooplui en boeren. Het lag aan de lage linkeroever van de Tom. Op 30 maart 1918 kreeg het de status van stad. De raad van oudsten, die bepaalde wie er werk kreeg, werd afgeschaft. Later, op 27 maart 1932, werd het op de hoge rechteroever liggende gehucht Kemerovo samengevoegd met Sjtsjeglovka tot de inmiddels snel groeiende stad *Kemerovo*. Omstreeks 1920, toen de kolonisten arriveerden, hadden beide gehuchten te zamen ongeveer 15.000 inwoners.

Nel en Koos Visch

'Geknipt.' Een bourgeoisiefamilie in verwarring achterlatend trok ze gedreven door idealisme naar Kemerovo. Toen de eerste groepen in Kemerovo aankwamen werden ze verwelkomd door de kwartiermakers'. *Nel Vissch-Vermee*, koloniste van het eerste uur, schreef aan haar moeder: 'Wij sprongen uit onze wagens, maar toen bleek dat we, en vooral de vrouw, volstrekt niet gekleed waren voor dit land en klimaat. Lage schoenen, dunne kousen enz. Een dikke glibberige brij, onstaan door de voor kort gesmolten sneeuw op de onbegaanbare wegen. Wat te doen? Onder algemeen gelach namen de mannen de vrouwen op de rug en zo togen zij op weg naar hun toekomstige woonplaats.'

In de kolonie heerste een anarchistische sfeer. Degelijk gewerkt werd er nog niet. Bartha Rutgers klaagde daarover in een in september 1922 geschreven brief aan familie: 'De toestand in Kemerovo was niet rookkleuring. Ten eerste was het groepje werkers dat de winter daar al had doorgebracht, en dat de nodige reparaties aan mijn en woningen moest doen, een totale mislukking. En werd niet gewerkt, en ook de Amerikaanse groepen bleken uit slechte elementen te bestaan, gedeeltelijk tenminste. Er was dus heel wat misverstand uit de weg te ruimen en veel te organiseren. De toestand verbleerde direct veel; aan enkele Amerikanen werd de gelegenheid gegeven terug te gaan, sommige waren onbruikbaar, anderen hadden heimwee. Maar men is nog lang niet de lastige elementen kwijt.'

Het kostte Rutgers enige tijd om inzicht te krijgen in het reilen en zeilen van de kolonie. 'We hebben in Kemerovo behoorlijk onderdruk waarkomt betreft, met een prachtig uitzicht. In het algemeen is echter het woningvraagstuk een lastig probleem. Erger is, dat de Amerikanen geen technisch personeel gehad hebben, in staat de verschillende onderdelen te leiden. Alles komt dus vrijwel neer op de steun van de Sovjet-macht te redden moeten wij nu brood aan de industrie geven, dat wil zeggen kolen.' Lenins citaat stamt uit zijn in 1920 geschreven werk *De voornaamste taak van de Sovjet-macht*.

Het industriële hart van de Koezbas zou het Sovjet-lichaam inderdaad op cruciale momenten in leven houden.

Amerikanen op te lossen. Ikzelf ben pas een paar dagen in Kemerovo en tracht hier en daar in te graven, maar het algemene beeld is me nog niet duidelijk. Het sociale beeld is op basis van gelijkheid, waarvoor helaas de tijd nog niet gekomen is, wat het leven voor de "intellectuelen" weinig aantrekkelijk maakt.'

Op de hoge oever van de Tom stonden een aantal blokhutten en enige verwaarloosde militaire barakken, waar voorheen de troepen van de contrarevolutionaire *Admiral Koltsjatj* verblijven. Het was een basis van de Witten. Op de top van diezelfde oever stond het enige stenen huis — gebouwd door Oostenrijkse krijgsgevangenen — dat dienst had gedaan als hoofdkwartier van de mijnen. Op de lager oever van de Tom, waar het merendeel van de plaatselijke bevolking woonde, was een chemische fabriek in aanbouw. Ben bring russe beide oevers was er niet. Een verboot, 'aangedreven' door paarden, vormde de enige verbinding. In tegenstelling tot de huizen in de nabije omgeving had de kolonie de beschikking over enkele dor kolen gevode generatoren, die slechts spaarzaam elektriciteit opwekten. Er waren enkele badhuizen. De sanitaire voorzieningen waren abominabel. Ratten, kakkerlakken en muggen waren een plaag.

Ko Krop weet zich nog te herinneren: 'De huizen waar wij woonden waren door de Hollanders gebouwd. Ze lieken op de Zweedse huizen, maar dikke balken. We stikken van de wandhuis.

En dan zieden de Russen nog "zoveel wandhuis als de Hollanders hebben, hebben we nog nooit gezien".

De weerstand die Rutgers ontmoette waren de velerlei. Niet alleen de verstandhouding met de 'Amerikaanse elementen' was slecht, ook de Russische specialisten die in de tsarentijd voor de NV Kopkoek werkten, zagen de kolonisten liever komen dan gaan. Het conflict met deze zogenaamde 'spetzen' werd aangescherpt doordat Rutgers het enige stenen huis tot zijn woonhuis uitriep.

In weerwil van de afspraken — en zoals Lenin had gevreesd (zie art. 2 van de clausule) — had het Newyorkse wervingsbureau het niet zo nauw genomen met de technische capaciteiten van de deelnemers: hun manier van werken maakte een nogal chaotische, amateuristische indruk. Ze waren over het algemeen aanhangers van de *Industrial Workers of the World* (IWW) en hun principe was controle op de werkplek'. Ze vonden het niet nodig een centrale leiding te erkennen of het werk te plannen. Het in de praktijk brengen van deze ideeën viel niet mee. Regelmatig werden de werkzaamheden onderbroken voor discussies, die meestal uitdraaiden op aanvaringen tussen de syndicalisten van de IWW en de communitisten. Voor mening IWW'er was het belangrijker zijn ideeën over industriële democratie te testen dan gedisciplineerd en hard te werken aan de opbouw van de Sovjetunie. Dat laatste maakte het project voor de communisten onder de kolonisten juist zo aantrekkelijk.

Moreel gesteund door Lenin ging Rutgers voortvarend aan de slag. Het politieke tij in de Sovjetunie was gekeerd. Romantische ideeën over het communisme maakten plaats voor een streng realisme. De Nieuwe Economische Politiek was ingevoerd op alle niveaus. De pragma-

ticus Rutgers verkreeg daardoor een politieke voorsprong op zijn collega's van het organisa-tiecomité: Haywood en Calvert. Binnen een paar weken maakte hij een einde aan de romantische verwachtingen van heel wat kolonisten. Dat deze koerswijziging niet zonder conflicten verliep, kunnen we lezen in de biografie van Truus Rutgers over haar vader. De Nederlandse werktuigbouwkundig ingenieur *Anton Baars* kreeg de opdracht zijn constructieplaat te reorganiseren. Het eerste wat Baars ondernam was een poging de eindeloze discussiebijeenkomsten over technische kwesties aan banden te leggen. Er werd fel gereageerd op Baars, die eerder in voormalig Nederlands-Indië gewerkt had: 'Vervloekte planter! Denk je dat wij je Indische koelies zijn? Grijp hem jongens, de vier in.' De secretaresse, tolk en gezalin van Rutgers, *Bronka Kornblit*, redde de situatie: 'Kameraden, kameraden! Julie moeten broedelijk samenwerken. Julie moeten toegeven... Er zouden nog meer van dergelijke bijeenkomsten volgen. Kolonisten die zich niet met het nieuwe beleid verenigen werden zonder omhaal teruggestuurd. Het waren er vijfentwintig in die eerste maanden.'

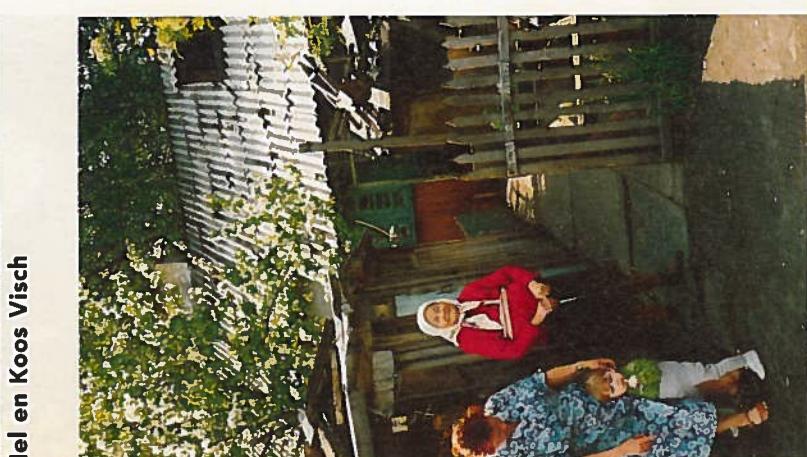
In de herinnering blijkt Rutgers' leiderschap verschillend voort te leven. Ko Krop ervoert hem als bijzonder autoritair. 'Hij gaf je het gevoel dat hij boven je stond.' Dik Dikker breekt haar: 'Dat is niet waar. Je kon met Rutgers praten en hij luisterde naar je, informeerde hoe het ging...'. Ondanks zijn labiele gezondheid zette Rutgers zich voor meer dan honderd procent in, hetzelfde in oktober van dat jaar na een kort bewezen gezin in Tomsk al deed schrijven: 'De eerste dagen in Tomsk was ik moe, en de laatste weer in mijn werk, dat gaat zo niet. Straks weer ik helemaal niet meer wat voor goede en misschien enkele slechte eigenschappen mijn kinderen hebben.' Helaas voor Rutgers zal hij ook de komende jaren nauwelijks een bezoek aan Tomsk kunnen brengen.

In februari van het volgende jaar is hij nog steeds niet thuis geweest. In een brief aan haar schoonzus *Bartha* hier kond van: 't Wordt me nu wel eens wat machtig, vooral daar we hem tegen zijn verjaardag op 25 januari steeds thuis verwachten. We werden (vooral ook Wim, die hard naar zijn vader verlangt) er onrustig van. Als er op de poort geklopt werd, dachten we, daar is hij. We hadden een feestelijke gans, maar niemand kwam opdagen. De rest wilde ik niet de volgende, maar de daaropvolgende dag op maken, om Sebald nog een kansje te geven. En zo was het met allerlei; 't zijn natuurlijk maar kleinigheden, maar we begrijpen dat zijn vrouw, *Nel Visch-Vermee*, die enige tijd in Holland verblijf, schrijven: 'Kameraad Rutgers gaat morgen naar Moskou en zal dus wel een paar maanden wegbliven. Die goede baas heeft ook nooit rust. Het is gelukkig voor mevrouw Rutgers, dat zij twee kinderen bij zich heeft, anders was het geen leven voor haar om vol te houden.'

Bartha Rutgers vond dat ook: 't Is vaak een hele toer om opgewekt te blijven, want het is vreselijk saai voor mij, dat snap je. Ik kom wel bij-

Toen Sebald Rutgers na zijn wervingswerk in Nederland enige maanden na de eerste kolonisten in Kemerovo aankwam, nam hij de daadwerkelijke leiding van de *Autonome Industriële Onderneming Koezbas* (AIK) op zich. Zijn vrouw vestigde zich in het enige honderden kilometers verderop liggende Tomsk. Daar achtergebleven om in Zurich voor ingenieur te gaan studeren.

In de kolonie heerste een anarchistische sfeer. Degelijk gewerkt werd er nog niet. Bartha Rutgers klaagde daarover in een in september 1922 geschreven brief aan familie: 'De toestand in Kemerovo was niet rookkleuring. Ten eerste was het groepje werkers dat de winter daar al had doorgebracht, en dat de nodige reparaties aan mijn en woningen moest doen, een totale mislukking. En werd niet gewerkt, en ook de Amerikaanse groepen bleken uit slechte elementen te bestaan, gedeeltelijk tenminste. Er was dus heel wat misverstand uit de weg te ruimen en veel te organiseren. De toestand verbleerde direct veel; aan enkele Amerikanen werd de gelegenheid gegeven terug te gaan, sommige waren onbruikbaar, anderen hadden heimwee. Maar men is nog lang niet de lastige elementen kwijt.'

Een van de eerste kolonistenwoningen

den, worden voor hun vertrek op een feest ont-haald. 'Toen ik jou zat te schrijven,' zei Koos Visch tegen zijn vrouw Nel, 'kwamen ze aan-marcheren met een goed muziekcorps voorop. Een mooi gezicht, die jonge kerels. Het eerste programmappunt was een voetbalwedstrijd. Die soldaten speelden werkelijk goed. Nel, hier voldelde ik weer de revolutie (...). Daarna tijdens het eten werd er een tafelrede gehouden. Er werd een resolutie aangenomen over de stevige vriendschap tussen de Rode soldaten en de Amerikanen.'

Koos Visch, communist en metallurg, had het niet alleen dik naar zijn zin in Kemerowo, hij had ook een rotsvast geloof. In februari 1924 zou hij schrijven: 'Iets wat ik met trots heb gedragen, jouw ring, zal met vele andere hier in Siberië worden gesmolten tot één klomp goud en daarmee zullen we in staat zijn als communisten uit het nieuwe Sovjet Rusland onze makkers die in het buitenland gevangen zitten te helpen. De partij heeft dit aan alle leden gevraagd en gezegd dat zij die nog zo'n kleinood hadden, niet meer mochten denken aan de herinneringen, die voor ieder van hen afzonderlijk hier aan vast zitten. Het helpen van kameraden die buiten Rusland achter de tralies zitten gaat voor.'

Kolonistenwooning

In 1923 stabiliseerde de AIK zich. De overeenkomst, die in oktober 1921 met de STO getekend was, werd vervangen door een nieuwe. De leveringen in natura door de staat werden stopgezet en de overeenkomst werd gegrond op geld — en wisselreclieven. En navolging van de Nieuwe Economische Politiek werd een systeem van zeventien loonschalen ingevoerd. De tegenstand van de leden van de IWW was enorm, maar vergeefs. Enige ientallen kolonisten verlieten de kolonie. Maar, zal Rutgers later zeggen, 'het had een gunstige invloed op de eenheid en de werklust van het collectief.'

Met deze aanpassing was de AIK opgenomen in het economische Sovjet-systeem, zij het als bijzonder element. De onderneming had als uitgangspunt de autonomie het voorrecht statisatie van de economie te vereenvoudigen tot het minimum dat nodig was voor de algemene vooruitgang van de republiek. Daardoor kon de administratie vereenvoudigd worden en de statistiek in dienst gesteld worden van de eigen bedrijfscontrole en van een rationeel beheersysteem. De autonome hielf ook in dat tijdrovende inspecties verminderd werden. Slechts de Arbeidsinspectie en de Mijninspectie mochten zonder voorafgaande aankondiging hun gang gaan. Alle andere inspecties — en dat waren er nogal wat — werden samengevoegd tot een éénmalig per jaar plaatsvindende inspectie.

Die specifieke positie van de AIK riep de nadere weerstand op bij de Russische bureaucratie. Ze probeerden de kolonie met vals cijfermateriaal in diskrediet te brengen. Rutgers, die bijvoorbeeld directe toegang had tot partijsecretaris Molotov, wist echter menigeen aanval te pareren.

Maar ook van binnenuit werd de onderneming regelmatig bedreigd en gesaboteerd, waarschijnlijk door de Russische specialisten van het ancien régime. Zo werd er eens zand gestrooid in de lagers van een stoomturbine, die een vergroting van het vermogen van de elektrische centrale moest realiseren. Maar meestal werden dergelijke sabotagedaties niet meer dan enkele dagen opgehouden op.

De efficiënte bedrijfsvoering wierp zijn vruchten af. De productie van de kolenmijnen nam flink toe, er werd een nieuwe chemische fabriek in bedrijf gesteld, het gemeenschaps huis verbeterd, sanitaire voorzieningen gecreëerd, en twee steenbakkerijen, een leerlooierij en — in Tomsk — een schoenfabriek geopend. Ook een onderzoekscommissie van de STO was tevreden over de vooruitgang. In haar rapportage stond: 'De AIK is erin geslaagd, een volledig levensverbaarde economische organisatie en goede voorwaarden voor verdere succesvolle arbeid te scheppen. Wat betreft de produktiviteitsstijging, de rationele organisatie van het werk en de verbetering van de administratie en werkmethoden op economisch gebied neemt de AIK vergeleken bij de Koerbastrust, de eerste plaats in.'

Het advies was zelfs zo positief dat de commissie adviseerde de districten Koltsoegina en het

zuidelijk district bij Kemerovo te voegen.

De samenwerking met de Russische specialisten bleef Rutgers echter parten spelen. In april 1924 schreef hij zijn vrouw: 'De Russische ingenieurs en specialisten kunnen zich moeilijk aan de buitenlanders aanpassen. Zij staan zich blind op boeken en formules, zijn daarom de Amerikanen de baas, maar geven zeer weinig om de praktische uitvoering (...). Maar een deel is zeker ook toe te schrijven aan specifiek Russische karaktertrekken. Dit niet tot daalden kunnen komen, piekeren, filosoferen, enz. vindt men immers overvloedig in de Russische literatuur, en er schijnt nu weer een moeilijke periode voor de jeugd te zijn, na de geweldige tijd van actie in de revolutie.'

n de Siberische winter is het twee derde van de dag donker. In de kolonie was men door het in werking stellen van een elektrische centrale in staat deze vermindering van arbeidsproductiviteit te compenseren. Maar in de dorpen in de directe omgeving wekte men geen angst voor de elektrificatie van de omgeving ten hand te nemen.

Nel Visch was geruige: 'Er werd een demonstratie gegeven van de mogelijkheden met elektriciteit met een kooktoestel en een strijkijzer (...). De zondag daarop besloten onze moniteurs eens te gaan zien hoe het stond met het "verlichte" dorp. Wie schertste onze verbazing, toen zij bij aankomst zagen, dat op klaarlichte dag de lampjes in alle huizen brandden. Bijna niemand had het licht niet kunnen zien. De lampjes opnieuw te doen branden.'

Ondanks alle regenslagen was de sfeer in de kolonie in de loop der jaren stukken beter geworden. Van de in totaal ongeveer 500 kolonisten was zo'n tien procent vroegtijdig teruggekeerd. De plaatselijke bewoners konden goed overweg met de buitenlanders. Jan Rutgers, die in Zürich studeerde, besloot in 1925 stage te gaan lopen in de Koezbaz. Ruim zestig jaar later is hij nog enthousiast over de goede idealistische sfeer. 'In mijn paspoort stond dat mijn vader een vriend van Lenin was. Door die godheid gingen alle deuren voor me open. Als jong student had ik een heerlijke tijd daar. Ik was dolenthousiaast, niet vanwege de ideologie, maar vanwege de atmosfeer. Zo zou het communisme eruitzien dacht ik.'

Toen Jan terugging nam hij zijn tweede jongere broer vanuit Tomsk mee naar Zürich. Die ging kapot daar, kon niet met de Russen overweg en werd er psychisch gestoord van. Mijn vader ging ermee akkoord. Dat heeft hem gekregen.

na elke dag buiten — de lucht is heelrijk opwekkend —, maar steeds alleen met de kinderen is soms niet uit te houden.'

In 1923 stabiliseerde de AIK zich. De overeenkomst, die in oktober 1921 met de STO getekend was, werd vervangen door een nieuwe. De leveringen in natura door de staat werden stopgezet en de overeenkomst werd gegrond op geld — en wisselreclieven.

En navolging van de Nieuwe Economische Politiek werd een systeem van zeventien loonschalen ingevoerd. De tegenstand van de leden van de IWW was enorm, maar vergeefs. Enige ientallen kolonisten verlieten de kolonie. Maar, zal Rutgers later zeggen, 'het had een gunstige invloed op de eenheid en de werklust van het collectief.'

Met deze aanpassing was de AIK opgenomen in het economische Sovjet-systeem, zij het als bijzonder element. De onderneming had als uitgangspunt de autonomie het voorrecht statisatie van de economie te vereenvoudigen tot het minimum dat nodig was voor de algemene vooruitgang van de republiek. Daardoor kon de administratie vereenvoudigd worden en de statistiek in dienst gesteld worden van de eigen bedrijfscontrole en van een rationeel beheersysteem. De autonome hielf ook in dat tijdrovende inspecties verminderd werden. Slechts de Arbeidsinspectie en de Mijninspectie mochten zonder voorafgaande aankondiging hun gang gaan. Alle andere inspecties — en dat waren er nogal wat — werden samengevoegd tot een éénmalig per jaar plaatsvindende inspectie.

Die specifieke positie van de AIK riep de nadere weerstand op bij de Russische bureaucratie. Ze probeerden de kolonie met vals cijfermateriaal in diskrediet te brengen. Rutgers, die bijvoorbeeld directe toegang had tot partijsecretaris Molotov, wist echter menigeen aanval te pareren.

Maar ook van binnenuit werd de onderneming regelmatig bedreigd en gesaboteerd, waarschijnlijk door de Russische specialisten van het ancien régime. Zo werd er eens zand gestrooid in de lagers van een stoomturbine, die een vergroting van het vermogen van de elektrische centrale moest realiseren. Maar meestal werden dergelijke sabotagedaties niet meer dan enkele dagen opgehouden op.

De efficiënte bedrijfsvoering wierp zijn vruchten af. De productie van de kolenmijnen nam flink toe, er werd een nieuwe chemische fabriek in bedrijf gesteld, het gemeenschaps huis verbeterd, sanitaire voorzieningen gecreëerd, en twee steenbakkerijen, een leerlooierij en — in Tomsk — een schoenfabriek geopend. Ook een onderzoekscommissie van de STO was tevreden over de vooruitgang. In haar rapportage stond: 'De AIK is erin geslaagd, een volledig levensverbaarde economische organisatie en goede voorwaarden voor verdere succesvolle arbeid te scheppen. Wat betreft de produktiviteitsstijging, de rationele organisatie van het werk en de verbetering van de administratie en werkmethoden op economisch gebied neemt de AIK vergeleken bij de Koerbastrust, de eerste plaats in.'

Het advies was zelfs zo positief dat de commissie adviseerde de districten Koltsoegina en het

Raisa Plasitsjova (rechts), directrice van de naauwkschool, die gevestigd is in het vroegere hoofdkwartier van AIK Koezbaz

steun van Lenin. Rutgers had Lenin nog een keer ontmoet vlak voor zijn overlijden tijdens het vierde congres van de Komintern. 'Toen al,' zal hij later zeggen, 'was hij zeer vermoeid. Hij schudde mij de hand in de corridor van het Grote Kremlimpaleis. Dat was de laatste keer.'

Ruim een jaar later zou Rutgers nog een grote slag treffen: de dood van Bronka Kornblit. Onlangs haart hij: 'We waren toen lang Rutgers' hardwerkende steun en toeverlaat geweest.'

Directeur Leonid Sjemiakin, die tezamen met eerste partijsecretaris Andrei Soechowski de cokes-chemische fabriek leidt, die in 1924 door de kolonie in bedrijf geslehd werd, heeft de biografie over Rutgers gelezen. Hij stelt zich Rutgers over als een talentvolle persoonlijkheid met een enorme werklust. Maar hij ziet dat we hem vragen of hij Rutgers als bas gehad zou willen hebben. Na een lange stilte zegt hij: 'Ik denk van wel. Hij liet zijn mensen hard werken en runde het bedrijf op kapitalistische basis. Je werd betaald naar prestatie.'

In het bedrijfsmuseum — ieder zichzelf respecterend bedrijf heeft een museum om het historisch besef van zijn arbeiders aan te wakkeren — prijkt het portret van Rutgers tussen die van de helden van de Grote Vaderlandse Oorlog en van de Stachanow-harbeiders.

De fabriek heeft vijfenzestig ovens, die tezamen twee miljoen ton cokes per jaar produceren. De productie ligt een miljoen ton onder de maximum capaciteit, in verband met de milieuvervuiling. De fabriek ligt namelijk in de stad. In het bedrijf werken 3000 arbeiders, die gemiddeld 280 Roebel per maand verdienen. Het salaris kan door extra premies oplopen tot maximaal 450 Roebel. De directeur verdient 400, en de partijsecretaris 300 Roebel.

Sjemiakin zegt het rechtvaardig te vinden dat er loonverschillen bestaan: 'Sinds de invoering van de Nieuwe Economische Politiek, toen verschillende loonschalen ingevoerd werden, kennen we het systeem van beloning na prestatie. Een van de voornaamste beginselen van het socialisme — en wij zijn een socialistisch systeem — is de beloning naa prestatie. Als wij het communisme hebben opgebouwd zal dat anders zijn. Hoe lang dat nog zal duren? Het communisme is ons doel. Maar op het 27ste partijcongres, waar een nieuwe redactie van het partioprogramma is vastgesteld, werd geen tijdstrip genoemd. Dat zou ook niet zo serieus zijn.'

Als we het museum verlaten zegt Sjemiakin: 'Als we het museum verlaten zegt Sjemiakin op zijn fabriek te zijn. Na de Tweede Wereldoorlog schreef de *Pravda* dat zijn fabriek een belangrijke bijdrage had geleverd aan de overwinning van de Sovjetunie. Het bedrijf kreeg er een Lenin-orde voor.'

Door de inval van de Duitsers tijdens de Tweede Wereldoorlog was de industrie die intact gebleven was achter de Oeral teruggedrongen, voornamelijk naar de Koezbaz, waar de oorlogseconomie op volle toeren draaide. De snelle industrialisatie van dit gebied was voor een groot deel hieraan te danken.

Eén van de sprekers was Sebald Rutgers. Lenins dood was een zware slag voor hem. Hij vreesde dat de tegenstanders van de AIK vrij spel zouden krijgen zonder de persoonlijke

zijn laatste jaar. 'Ik werd tijdelijk weggestuurd op dienstreis. Toen ik terugkwam was er geen werk meer voor mij, zat er een Rus op mijn stoel. De Russen hebben een Oostse mentaliteit, ze hebben de tijd. Alleen met een grote bek en de vuist op tafel krijg je gelijk.'

Hij keerde niet zijn vrouw naar Nederland terug. Daar aangekomen bleek hun in Rusland gesloten huwelijk niet geldig te zijn. Nederland had de Sovjetunie nog niet erkend.

Jan Rutgers wist in 1927 nog steeds niet zeker hoe ver zijn communistische sympathieën reikten. Toen hij afgestudeerd was in Zürich, overlegde hij met zijn vader: hij sloot een tweearig contract af en vertrok naar de Koezbas. Hij was inmiddels getrouwed met een jeugdvriendin, een danseres. Zelf had hij ook wel eens gedanst, waarop zijn vader hem geschreven had: 'Ik wil niet dat ze van een ingenieur achteraf kunnen zeggen dat hij gedanst heeft en dreige hem zijn maandgeld in te trekken.'

Het tweejarige contract met de Koezbas-onderneemming maakte Jan Rutgers niet vol. 'Er was geen sfeer, geen idealisme, zoals een paar jaar daarvoor.' Was kleinburgerlijk. Corruptie en ellendogenwerk tierden weig. In mijn contract stond dat ik een huis zou krijgen. Dat heb ik nooit gekregen. Toen kwamen we in de Tartaarenbuurt terecht. Een rotbuurt, daar woonde het uitvaagsel van de maatschappij.

Ik wist me nog te herinneren dat er meubels van mijn vader in het kantoor stonden; die wilde ik hebben, maar ik kreeg ze niet van Korobkin. Hij zei dat ze van de staat waren. Toen heb ik met twee sterke kerels die meubels daar weggeslept. Het werkwardige was dat die Korobkin daar niets tegen deed. Toch weer dat slaafse.

Ik had nog twee en twintig hockeysticks meegenomen om in Siberië het hockeyspel te introduceren. Twee keer heb ik geprobeerd een elftal op de been te krijgen, maar dat werd niks. De Russen waren niet gewend om hard te lopen. Omdat mijn vrouw daar ook wegkwijnde, hield ik het toen snel voor gezien,

Als we afscheid nemen van Golkov wenst hij ons veel vrede. *Mir, mir!* Het verbaast ons al niet meer. Ieder bezoek eindigt met deze vrome wens. De internationale solidariteit is anno 1986 ver te zoeken. Is de wens tot vrede een moderne variant op dit nostalгische verschijnsel?

Door de AIK Koezbas definitief onder Russisch beheer geplaatst was, had Rutgers zijn handen vrij. Na een kort verblijf in Wenen besloot hij met Bartha en Truuus in Wenen te gaan wonen. De charme van de stad trok hem. In de stad, die rijk is aan bibliotheken, werkte hij aan zijn boek *Her Boerenfragestuk*, een vergelijkende studie over de ontwikkeling van de landbouw in Rusland, West-Europa, Indonesië en China. Na de voltooiing ervan wierp hij zich op de ontwikkeling van een brugcombinatie met spoorbanen, een soort verplaatsbare landbouw-

ten voorbeeld gesteld als de eerste burgerlijke revolutionair ter wereld.

Begeleid door Kriwoschejewa en te midden van diverse meer of minder belangrijke personen uit het Kemerovo van 1986 zoeken we de plaatsen die verbonden zijn met het leven van Rutgers. In het voormalige woonhuis van Rutgers op de hoge oever van de Tom is nu een expositie gevestigd. In de zolderkamer, waar Rutgers' voorkeur naar uitging en waar hij vaak vertroefde, ontmoeten we een jong meisje. Ze biedt ons Siberische tulpen aan, en zegt voorbereidingen te treffen voor een openluchtmuseum ter nagedachtenis aan Rutgers en zijn kolonisten. Ze sluit zich bij ons aan en toont ons de diverse objecten: het hoofdkantoor van de AIK, de voormalige woonhuizen van de kolonisten. We vervolgen onze weg via de *Rutgersstraat* en houden halt. In de *Tsjalkovski-muziekschool* is een plaquette gemetseld: 'Deze straat draagt de naam van Sebald Justinus Rutgers (1879-1961), Hollands communist, internationalist, en organisator van de autonome kolonie Koezbas'. De straat ligt in een rustige buurt en dat zal wel zo blijven, want onder de grond lopen de mijngangen die geen bebouwing meer kunnen torsen.

De zwarte Wolga brengt ons naar de andere kant van de stad via de tien kilometer lange en acht banen brede Lenin Avenue, aan weerszijden ingestoken door moderne nieuwbouwflats. Kemerovo is inmiddels uitgegroeid tot een moderne industrieel chemische gebied van de Sovjetunie. In de deuropening van een lag loods staat een man met een sliк. *Aleksei Golkov*, kunstschilder. We betreden zijn atelier. Tussen schilderijen met mythische afbeeldingen hangt het in de socialistische traditie geschilderde portret van Sebald Rutgers. Iets verderop staat een levensgrote studie waarop zich al de contouren van Rutgers, Lenin en Koejbysjev af tekenen. Een mozaïek naar het portret van Rutgers staat in de steiger. Golkov zeft uit nostalgie naar de tijden van internationale solidariteit geïnteresseerde mensen. Wim had zijn diploma voor bouwkundigen aan de ETH Zürich behaald en ik was nog gymnasiale. Bij mij was het liefde op zijn leven die ik rechte en gebroken lijnen. De rechte lijn stelt zijn werk voor, de gebroken lijn zijn verhouding met zijn familie.'

Als we afscheid nemen van Golkov wenst hij ons veel vrede. *Mir, mir!* Het verbaast ons al niet meer. Ieder bezoek eindigt met deze vrome wens. De internationale solidariteit is anno 1986 ver te zoeken. Is de wens tot vrede een moderne variant op dit nostalгische verschijnsel?

Toen de AIK Koezbas definitief onder Russisch beheer geplaatst was, had Rutgers zijn handen vrij. Na een kort verblijf in Wenen besloot hij met Bartha en Truuus in Wenen te gaan wonen. De charme van de stad trok hem. In de stad, die rijk is aan bibliotheken, werkte hij aan zijn boek *Her Boerenfragestuk*, een vergelijkende studie over de ontwikkeling van de landbouw in Rusland, West-Europa, Indonesië en China. Na de voltooiing ervan wierp hij zich op de ontwikkeling van een brugcombinatie met spoorbanen, een soort verplaatsbare landbouw-

Aleksei Golkov voor een schilderij waarop de ontmoeting tussen Rutgers en Bill Haywood is afgebeeld

Studie van Aleksei Golkov met Koejbysjev, Lenin en Rutgers

Jan Rutgers

De Tsjalkovski-school met de plaatte met de tekst 'Deze straat draagt de naam van Sebald Justinus Rutgers (1879-1961), Hollands communist, internationalist en organisator van de autonome kolonie Koezbas'

Prof. Jevgenia Kriwoschejewa (rechts), en de leidster van de crèche, voor het woonhuis van Rutgers, waar nu een crèche is gevestigd

fabriek. Hij was zo enthousiast over zijn idee, dat hij zich voornam het ontwerp in de Sovjetunie in praktijk te brengen.

In het voorjaar van 1930 vertrok hij met zijn vrouw naar Moskou. Op zijn plan werd echter minder enthousiast gereageerd dan hij gehoopt had. Het Instituut voor Mechanisatie beschouwde de uitvoering van het plan als voorbarig bij de huidige stand van de landbouw. Het Volkscommissariaat voor Arbeiders- en Boereninspectie besloot Rutgers aan te stellen als waterbouwkundige. Daarnaast werkte hij voor het Internationaal Agratisch Instituut en de *Moscow Daily News*.

In 1933 was Rutgers weer in Wenen. Dochter Truuus, die daar medicijnen studeerde, werd wegens deelname aan een demonstratie tegen het fascisme gearresteerd. Ze kreeg een halfjaar voorwaardelijke gevangenisstraf en de toegang tot de universiteit werd haar geweigerd. Ze was begin jaren dertig getrouwdd met de Oostenrijker Karl Trincher. Als jood voelde hij zich toentijd een vreemdeling in zijn eigen stad. Hij vindt zich er nog steeds over op: 'De politie keek lijdzaam toe hoe de bruinhuidenden de stad terroriseerden. Een schijnheilige die typisch is voor Oostenrijk. Nergens is Hitler zo bejubeld als hier.'

In een tijd dat vrijwel alle joden naar het Westen vluchten, besloot Karl Trincher dat in regenovergestelde richting te doen. Niet alleen zijn sympathie voor het communisme, maar ook zijn gevrees voor zijn schoonouders gaven de doorslag. 'Ik was verliefd op Truuus, maar ook op Sebald en Bartha. Als Rutgers eraf ging benenkwam dan was hij er ook. Die man had zo'n uitsialing. En Bartha, die bracht vrede.'

Samen met de Rutgersen vertrok Karl naar de Sovjetunie. Wim Rutgers, afgestudeerd in Zürich, getrouwdd met Else, een Zwitserse, was van de doorslag. 'Ik was verliefd op Truuus, maar ook op Sebald en Bartha. Als Rutgers eraf ging benenkwam dan was hij er ook. Die man had zo'n uitsialing. En Bartha, die bracht vrede.'

We betreden zijn atelier. Tussen schilderijen met mythische afbeeldingen hangt het in de socialistische traditie geschilderde portret van Sebald Rutgers. Iets verderop staat een levensgrote studie waarop zich al de contouren van Rutgers, Lenin en Koejbysjev af tekenen. Een mozaïek naar het portret van Rutgers staat in de steiger. Golkov zeft uit nostalgie naar de tijden van internationale solidariteit geïnteresseerde mensen. Wim had zijn diploma voor bouwkundigen aan de ETH Zürich behaald en ik was nog gymnasiale. Bij mij was het liefde op zijn leven die ik rechte en gebroken lijnen. De rechte lijn stelt zijn werk voor, de gebroken lijn zijn verhouding met zijn familie.'

Als we afscheid nemen van Golkov wenst hij ons veel vrede. *Mir, mir!* Het verbaast ons al niet meer. Ieder bezoek eindigt met deze vrome wens. De internationale solidariteit is anno 1986 ver te zoeken. Is de wens tot vrede een moderne variant op dit nostalгische verschijnsel?

Sebald Rutgers schreef samen met de hoogleraar Huber zijn tweede boek: *Indonesië. Nog voor zijn zestiende verjaardag werd hem door de Sovjet-regering een pensioen toegedekt voor zijn bijzondere verdiensten als revolutionair, nu toe nog steeds niet wat er met hem gebeurd is.'*

Sebald Rutgers schreef samen met de hoogleraar Huber zijn tweede boek: *Indonesië. Nog voor zijn zestiende verjaardag werd hem door de Sovjet-regering een pensioen toegedekt voor zijn bijzondere verdiensten als revolutionair,*

De kleinkinderen van Sebald en Barthra Rutgers, vlnr: Wladimir, Justin en Pjotr

Justin Rutgers, 1959

brek aan bewijs spoedig weer gaan. Als we Annie Romein-Verschoor mogen geloven, bleef hij steil in de leer. In 1934 hadden de Rutgersen samen met de Romeinen een buitenhuisje in Huizen gekocht. Tijdens een van de eerste oorlogsdagen gingen de laatsten per fiets naar hun buitenverblijf, waar op dat moment ook Rutgers en zijn vrouw vertoefden. Toen Jan Romein even in zijn boekencast wilde neuzen, ging Rutgers in de deuropening pal voor hem staan en weigerde hem de toegang.

Annie Romein-Verschoor schreef later in *Omzien in verwondering*, deel 2: 'Het was al heel gauw duidelijk, dat het geen grapie was, maar daarmee werd het geval dan ook meteen al te doorzichtig: zij hielden natuurlijk iemand in huis verborgen. Jan betoogde dat hij in principe natuurlijk geen bezwaar had iemand te verblijven, al was, gezien onze reputatie van "bol-sievieren" in het gereformeerde Huizen, dit niet bepaald een veilig adres, maar omdat het huis op zijn naam stond, dan op zijn verantwoording en niet buiten hem om. Sebald bleef star weigeren, zijn verzweegen motivering was duidelijk, hij mocht het dan opgebracht hebben met afvalligen vriendschappelijk om te gaan, die leier schreef hem voor, dat als het erop aankwam, renegaten niet te vertrouwen waren. De zaak werd nog doorzichtiger toen we kort daar-

p 17 mei 1938 liet Rutgers zich weer inschrijven bij de burgerlijke stand in Amersfoort. Hij zou van zijn Sovjet-ervaringen nauwelijks geweten, zeker niet van de ervaringen die hem ook zeer teleurgesteld moeten hebben, zoals de dood van vrienden en later die van zijn zoon Wim. Waarom hijzelf zo lang gespaard is gebleven voor de Stalin-terreur, is duister. Ouders van geloofsgenoten houden het erop dat hij goed contact in de hoogste kringen gehad moet hebben. Het ging daarbij in ieder geval om Boecharin (die in maart 1938 werd terechtgesteld) en Molotov (die in het najaar van '36 overleed).

In datzelfde jaar was hij betrokken bij de organisatie van een CPH-massabijeenkomst in de Rai. Naar Russisch voorbeeld zou de bijeenkomst opgesierd worden met portretten van Nederlandse volkshelden. De keuze voor Willem van Oranje stond vast. Maar bestond er wel een volksheld uit de achttiende eeuw? De historicus Jan Romein wist er geen te bedenken. Zijn vrouw schreef later in *Omzien in verwondering*, deel 1: 'Waarp Sebald in volle ernst – want hij was wel goedlachs, maar niet bepaald humoristisch ingesteld – de onvergetelijke woorden sprak: "Dan is het de taak van jullie, linkse historicici, die te maken!"' Jan en Annie Romein zouden het communisme niet lang daarna de rug toekeren. Diverse geschrijven en zegt dan: 'Er was helemaal geen sprake van levensgevaar. Zijn veiligheid was gewaarborgd. Maar volgens de Komintern kon hij beter in Holland strijden tegen het fascisme.'

Ondanks alle teleurstellingen is haar vader volgens Truus tot zijn dood een idealist gebleven, die de geruchten over de Stalinterreurschouwde als een provocatie. 'Hij dacht dat het anti-sovjetpropaganda was. Pas na de openbaringen van Chrostjov in 1956 toen hij in Nederland was, begreep hij het. Maar ook hij wist uit eigen ervaring hoe moeilijk het was om je eigen ideeën door te zetten bij veel weerstand. In zo'n situatie pak je ook wel eens een goei.' Truus Rutgers omschrijft de tweede helft van de jaren dertig als een 'treurige periode', maar het wil er bij haar niet in dat er onder Stalin miljoenen doden gevallen zijn.

Karl Trincher heeft zich op de achtergrond gehouden, maar kan zich nu niet meer bedwingen: 'Natuurlijk was Stalin verschrikkelijk. Je doet de doden onrecht als je dat ontkent. Er is in de Sovjetunie geen enkel gezin, waar niet minstens één familielid gearresteerd of gedood is onder Stalin. Hij was een dictator. En dicator is altijd de dood, kan niet bestaan zonder te doden. Stalin was een pathologische gek, een Hitler zonder het Duitse volk.'

Na de oorlog vroeg Jan Rutgers zijn vader naar

specialist en gelerde. In 1938 vertrok Rutgers met zijn vrouw naar Nederland. Wim, Truus en Karl blijven als Sovjet-staatsburgers achter.

On 1979 verlieten Truus Rutgers en Karl Trincher de Sovjetunie. Na een verblijf van vijfenvier jaar wonen ze nu als Sovjet-staatsburgers in Wenen. Trincher, hoogleraar biochemie en biophysica, schreef twintig boeken in de Sovjetunie. Zijn eenentwintigste boek kon de goedkeuring van de Academie voor Wetenschap niet weg dragen. Het werd niet uitgegeven, voor Trincher een reden de Sovjetunie te verlaten. De biografie die Truus en Karl over Sebald Rutgers schreven, werd uitgegeven in 1967. Er ontbrak het een en ander in, geef Truus Rutgers na enig aanzien toe. In de biografie zal men geen onverlogen woord lezen over het vertrek van hun (schoon)ouders in 1938. Uitgeverij Progres besliste dat dit niet nodig was.

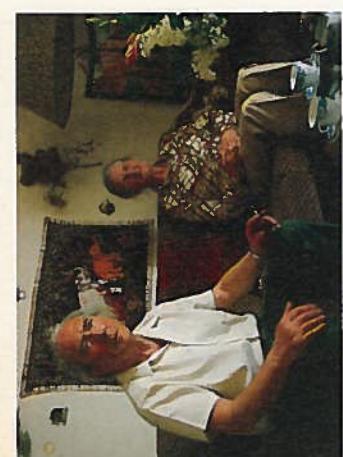
In het tijdschrift van de Stalinterreurs, 1937, verduwen steeds meer kompanen en geloofsgenoten van Rutgers. Onder hen was ingenieur Dirk Schermerhorn, één van de voormalige kolonisten. Rutgers die, zoals Truus zegt, 'vermoedde dat er een vergissing in het spel was', wilde zijn invloed aanwenden. 'Hij wilde interne bij de controlecommissie van de CPSU. Vroeger kon hij er in en uitlopen, maar nu moest hij een hele dag wachten – zonder resultaat. De volgende dag ging hij onverrichter zake naar huis. Toen zei hij tegen mijn moeder: "We kunnen geloof ik beter Russisch staatsburger worden." Daar ging moeder toen mee akkoord. Hij ging naar de Komintern, maar die raadde naturalisatie af. "Gaat u maar naar Holland, daar bent u nuttiger," was het advies. Het was een verkapte waarschuwing.'

Ze lijk van haar eigen openhartigheid te schrikken en zegt dan: 'Er was helemaal geen sprake van levensgevaar. Zijn veiligheid was gewaarborgd. Maar volgens de Komintern kon hij beter in Holland strijden tegen het fascisme.'

Ondanks alle teleurstellingen is haar vader volgens Truus tot zijn dood een idealist gebleven, die de geruchten over de Stalinterreurschouwde als een provocatie. 'Toen we vader om een verklaring vroegen, zei hij: "Dat heeft het volk nodig. Het communisme is te abstract voor hen." Dat vonden we heel plausibel. Ze hadden vader Tsaar gehad en hadden nu iemand nodig waar ze vertrouwen in hadden. Als je hoera zei voor Stalin, zei ie hoera voor de arbeidersstaat. Karl Trincher heeft zich op de achtergrond gehouden, maar kan zich nu niet meer bedwingen. Niemand wist dat er zoveel mensen opgenomen werden. En tijdens de oorlog werd Stalin opnieuw een held.'

Sebald en Barthra Rutgers, vlak voor hun dood

Truus Rutgers en Karl Trincher, Wenen, 1986

voor de weddropbouw van Rotterdam, waarvan ik de leiding had. Voor de dood van mijn vader is alles gelukkig weer goedgekomen.'

Op 14 juni 1961 overleed Sebald Rutgers, een halfjaar later zijn vrouw Barthra. In zijn afscheidswoord zal Paul de Groot zeggen, dat Rutgers 'een spoor heeft nagelaten (en dat) is hoogst dat men iemand kan nageven.'

Na de crematie schreef Jan Rutgers aan zijn zuster Truus in Moskou: 'Toen ik thuis regen moeder zei, dat zij zich zo goed gehouden had, zei ze: "Maar ik ben ook een communiste!"'

Moskou 1986. We zijn op bezoek bij de kleinkinderen van Sebald en Barthra Rutgers, vlnr: Wladimir, Justin en Pjotr

We zijn op bezoek bij de kleinkinderen van Sebald en Barthra Rutgers, vlnr: Wladimir, Justin en Pjotr

Wladimir Karlowitch (51 jaar) en Wladimir Karlowitch (47 jaar) Trincher, hebben, evenals Pjotr Rutgers (50 jaar), zoon van de in de oorlog in Moskou omgekomen Wim Rutgers, zogenaamd de 'beschermde functies'. Wladimir is theoretisch wiskundige en Justin is ingenieur en betrokken bij de bouw van kerncentrales.

Plaats van samenkomst: een sobere flatwoning in een zuidwestelijke buitenwijk van Moskou. Tot hun verricht in 1979 woonden hier Truus Rutgers en Karl Trincher. Door een fictieve woningruil in verband met de woningnood wordt de flat nu bewoond door de dochter van Justin Karlowitch.

Justin, Wladimir en Pjotr hebben hun grootvader nauwelijks gekend. Pas in de jaren vijftig toen Sebald Rutgers al in de zeventig was, is hij een paar keer in de Sovjetunie geweest, om kinderen en kleinkinderen te bezoeken. 'Hij nam toent voor ieder van ons een horloge mee, ter herinnering,' zegt Justin.

Gedrieën zijn ze het erover eens dat hun grootvader een buitengewone persoonlijkheid moet zijn geweest, 'die zijn leven heeft gewijd aan de mensheid'.

'Wij zijn bijzonder trots op onze grootvader en zijn de herinneringen aan onze familie zijn de toegewijde vriend van de Sovjetunie.' De drie kleinzonen zeggen zich vereerd te voelen met de belangstelling voor hun grootvader. Pjotr Rutgers, die zijn in de oorlog omgekomen vader nauwelijks gekend heeft en wiens moeder in 1957 na een langdurig kampverbleef naar Zwitserland terugkeerde, beschouwt het als 'een soort balsem op de wonden'.

Evenals Justin en Wladimir is hij geen partijlid. 'Wij zijn partijloze communisten,' zegt hij. 'Ik denk altijd aan grootvader. Hij was een echte communist en lid van de partij. Als ik lid wil worden, vind ik dat ik moet voldoen aan de criteria die mijn grootvader kon stellen. Maar ik kan mijn verdiensten niet vergelijken met de zijne. Hij heeft een onbereikbaar ideaal neergezet.'